

๒. เพื่อให้เด็กได้มีความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ จากการทำที่เราให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระนี้แหละ เด็กจะคิดเขียนภาพแปลก ๆ กว่าคนอื่น บางทีเด็กอาจจะคิดทำอะไรที่คนอื่นเขาไม่ทำกัน อะไรที่นอกเหนือและคิดริเริ่มของตัวเอง ถ้าหากเราฝึกเด็กมากๆ ขึ้น เชื่อไหมแล้วว่าต่อไปอาจจะมีคนคิดสร้างอะไรแปลก ๆ อีกมากขึ้น คนที่คิดสร้างดาวเทียม คิดไปโลกพระอริยวรร ก็เพราะเขาฝึกเด็กให้คิดริเริ่มนั่นเอง เราจะปล่อยให้ปล่อยให้เด็กของเราได้แสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระบ้างหรือ ถ้าเราทำกันเช่นนี้ ต่อไปในอนาคตน่าจะมีคนไทยคิดสร้างอะไร ๆ ที่ก้าวหน้ากว่าชาติอื่นบ้างก็ได้ใครจะรู้ เพราะในปัจจุบันนี้เราเป็นแพะเพียงตามเขา แต่ก็ยอมไม่ปล่อยจะ วันเขาเสียด้วย สำหรับการสร้างสรรค์ของเด็กนั้น ก็คือการให้เด็กได้ทำ ได้เขียนภาพ ได้ปั้น ได้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เมื่อเด็กได้คิดริเริ่มสิ่งต่าง ๆ ได้แล้ว การสร้างสรรค์หรือการทำก็จะตามมา

๓. เพื่อให้เด็กได้ค้นพบตัวเอง ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Self Discovery ด้านเด็กอยู่เฉย ๆ ก็ไม่รู้ว่าตนเองมีความสามารถเพียงใด แต่ไหน จากการแสดงออกอย่างอิสระของเด็กนี้แหละ ที่ทำให้เด็กรู้ว่าตนเองมีความ คิด ความสามารถเพียงใด ฉะนั้นศิลปะจึงเป็นสื่อกลาง และเป็นหลักอันแรกที่จะทำให้เด็กค้นพบตัวเองได้ เช่นนี้จะทำให้เด็กภูมิใจในตัวเองอีกด้วย

๔. เพื่อให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตัวเองได้ วิช เกิดจะเป็นวิชาที่ทำให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตัวเองได้มากและไม่มีความวิตกที่ผลลัพธ์จนเท่าวิชานี้ เช่นเด็กเขียนภาพเอง ปั้นเอง และคิดทำของของตัวเอง โดยไม่ต้องพึ่งใคร ครูเป็นเพียงผู้ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมเท่านั้น เด็กของเราจะรู้จักช่วยเหลือตัวเองได้เป็นนิสัย จะทำอะไรก็ทำเองไม่ต้องคิดพึ่งพาวผู้อื่นเขารัวไป

๕. เพื่อให้เด็กมีความขบขันในความงาม จากการทำที่เด็กรู้จักสร้างสรรค์ศิลปะนี้ จะทำให้เด็กรู้ว่าสิ่งใดงามไม่งาม และจะรู้คุณค่าของศิลปะดียิ่งขึ้น ต่อไปเด็กจะเข้าใจว่าความงามนั้นมีทุกหนทุกแห่ง อาจจะเป็นทุ่งนา บัวเต้า หรือแม้แต่มุมบ้านที่จืดแจ่มแปลก ๆ ลว เพราะความงามเป็นเนื้อหาของจิตใจคน ฉะนั้นครูจะต้องเป็นผู้มีความขบขันในความงามเสียก่อน จึงจะชี้แจง ให้เด็กเข้าใจ ได้กับรู้จัก

ความสวยงามงดงามหรือสุขุขครุฑะ เป็นการทบทวนระดับจิตใจของเด็กให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นของ
ท้าวปลุกผึ่งอย่างยิ่ง

๖. เพื่อให้เกิดความรู้สึกนึกถึงความสะอาด เพราะภรรยาเรียนศิลปศึกษาไม่ว่าจะ
เป็นท้าวเข็ญมาพระบายสี การปั้น การฉีกกระดาษ ล้วนแต่ต้องฝึกให้ได้มีระเบียบ
เรื่องทว เยสสะตาหงสนั้น ฉะนั้นถ้าหากครูได้ฝึกกับเด็กจนเป็นนิสัยแล้ว เด็กก็จะ
เป็นคนระเบียบเรียบร้อยเรื่องความสะอาดเป็น อย่างดี ผลย่อมตกแก่บ้านเมืองด้วย
แต่ควรมีคุณของรัฐบาลจึงให้ช่วยกัน รักษาความสะอาด ดังนั้นเด็กของเรา ก็ควรฝึก
หัดมาเสียก่อน

๗. เพื่อให้เกิดความรู้สึกใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ แทนที่จะใช้เวลาว่าง
ไปในทางเสื่อมเสียอย่างกับที่หมิ่นปัญหาเด็กวัยรุ่นของเราปัจจุบันนี้ ผู้ที่รักศิลปะก็
รู้จักใช้เวลาว่างของตนไปในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ก่อให้เกิดความขยัน
หมั่นเพียรในการทำงาน และเกิดความกระตือรือร้นในการทำงานอีกด้วย

๘. เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ในอันที่จะคิด วิเคราะห์ และ สร้าง
ลวดลายจากถาดเรียนศิลปศึกษา ที่ยังฝึกให้เด็กกล้าแสดงความคิดเห็น ของ ตน อีก ด้วย
เพราะเราฝึกให้เด็กคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะ ไม่ ใ้ขยี้ก่ให้เด็กเอาแต่ลอกแบบ หรือ
ทำตามอย่างคนอื่น อันนี้แหละจะทำให้เด็กของเราเกิดความเชื่อมั่น ในตนเอง ได้ สิ่ง
ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเชื่อมั่น เช่น ปรมาตย์ก็จะหมดไป

นอกจากนี้การสอนศิลปศึกษายังช่วยให้เด็กเป็นคน รู้จัก ใช้แสง วัสดุต่าง ๆ มา
สร้างสรรค์ให้เกิดความงาม เช่นรู้จักเลือก แยกกระดาษ ใบไม้มาประดิษฐ์ชิ้น หรือ
ทำให้เป็นประติมากรรม ซึ่งบางคนอาจจะไม่เห็นประโยชน์ของมันเลย แต่ผู้ที่รัก
ศิลปะเท่านั้นจะเห็นคุณค่าของมัน

วิสัยทัศน์ศิลปศึกษาในขั้นประถม

เมื่อเราทราบแล้วว่าเราสอนศิลปะแก่เด็กไปเพื่ออะไร ต่อไปนี้จะกล่าวถึงวิสัยทัศน์
ศิลปศึกษาแก่เด็กชั้นประถมคูน้าง ท่านลองเอาวิธีการเหล่านี้ไปใช้สอนดูบ้างลองดูว่า
จะไร้อรรถหรือไม่เพียงใด เราจะเป็นวิธีที่เก่าสำหรับบางคน แต่เรื่บว่าบางคนก็ยังมี

ไม่ได้นำไปใช้เลยหรือบางคนรู้สึก ไร้เหตุผลต่าง ๆ เกี่ยวกับกรชอบแสดงออกของ
เด็ก ผู้วิเศษสอนศิลปะก็ขาดแต่ไม่ได้นำไปใช้หรือไม่รู้จะใช้ยังไง ข้อเขียนที่
ไปนั้นง่ายต่อการเข้าใจพอสมควรที่จะนำไปใช้ได้เลย

วิธีการสอนแบบมีดังนี้

๑. เปิดโอกาสให้เด็กเขียนภาพอะไรก็ได้ คือ เด็กคนไหน จะเขียน ภาพ
อะไรก็ได้ตามชอบใจ ครู ไม่กำหนดให้ตายตัว นี่แสดงว่าครูเปิด โอกาส ให้เด็กแสดง
ออกอย่างอิสระแน่นอน ครู จะได้ภาพที่เด็กเขียนแตกต่างกัน ๒๐ คนก็ ๒๐ แบบ
ดีกว่าจะให้เด็กลอกแบบจากภาพของครู บน กระดาษดำ หรือ จาก สมุด วาดเขียน เสีย อีก
จากควรให้เด็กเขียนภาพอะไรก็ได้นี่เอง จะทำให้ครู ลามแรง ผู้จิตใจ สภาพ ของ ความ
เป็นอยู่ของเด็กได้ลึกซึ้งยิ่ง เช่น เด็กเขียนภาพตัวเอง และมีภาพ น้อง อยู่ ด้วย แต่ภาพ
ตัวเองนั้น โตกว่าน้อง มาก จน ผิด ส่วน แสดงว่าเด็กคน นี้ อัจฉริยะ หรือเด็ก
บางคนเคยเขียน โทริทัศน์ วิเศษ ก็แสดงว่าที่บ้านเด็ก ร่ำรวย แต่บางคน ชอบเขียน
กระท่อมผิง ๆ ก็แสดงว่าเด็กยากจนอาศัยอยู่กับกระท่อม เหล่านี้เป็นต้นนอกจากนี้ครู
จะรู้ เรื่องราวของ เด็กแต่ละคนอีกมากมาย จากภาพที่เด็กเขียนออกมาแตกต่างกัน

๒. ครู จะคอยช่วยและสนับสนุนเด็กอยู่เสมอ ถ้าหากเด็ก ไม่ได้ รับการ
ช่วยจากครูเลย การเรียนศิลปะก็ขาดแต่ไม่ก้าวหน้าขึ้น ถ้าหากครู ได้ ช่วย
ในการชี้ช่องทางให้เด็กแล้วเด็กจะแสดงออกเต็มที่ ครู ไม่จำเป็นต้องเขียน รูป ให้
เด็กดูเป็นตัวอย่างเลย และก็ไม่ต้องเป็นแค่จะแสดงฝีมือของครูว่าเก่ง สิ่งเดียวที่
ต้องการคือช่วยและชี้ช่องทางให้เด็กคิดออกมาเอง เช่น บอกเด็ก ใน ชั้น ว่า ชั่ว โมง นี้
ให้นักเรียนเขียนภาพอะไรก็ได้ ถ้าใครเขียนดีที่สุดครู จะ ให้รางวัล หรือ ถ้าใคร
เขียนเล็กรูปร่างมาพิถีพิถันทั่ว ๆ ไปบนกระดาษดำ หรือเอาไปติดในห้องสมุด หรือส่งไป
ประกวดกันแทน เห็นแหละเด็กเขียนภาพกันสนุกไปเลย หรือบอกว่าคุณ เรียน
เสร็จแล้ว ใครเล่นเรื่องในภาพของตนได้ดีที่สุดครู จะ ให้รางวัล สิ่งเหล่านี้เป็น
เทคนิคของครูในการสอนหนังสือ ฉะนั้นครูผู้สอน ศิลปะก็ขาดแต่ไม่ขาดชั้น ประถม
ไม่ต้องมีทักษะทางศิลปะเลยก็อาจสอน ได้อย่างดีด้วย ถ้าหากใช้เทคนิค ได้ ถูก ต้อง
เด็กจะสนุกสนานกับการเรียน

เมื่อก่อนได้ช่วยคุณเด็กสนใจหรืออยากเรียนศิลปะแล้ว ต่อไปครูจะต้องรู้จักส่งเสริมเด็กและสนับสนุนเด็ก เช่นยอมร่วมฟังในเมื่อเด็กบอกว่ารูปร่างของแกนนั้นเป็นรูปอะไร ถึงแม้ว่าจะรู้แล้วไม่เป็นรูปอะไรเลย แต่เด็กบอกได้ แล้วเร่อร์รูปร่างของแกนได้ ครูจะต้องยอมร่วมฟังและยอมรับนับถือด้วย ทั้งต้องชมเชยด้วยว่ารูปร่างของเด็กนั้นดีมา (แต่ความจริงไม่ศิลปะ) สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ครูจะต้องทำอย่างนี้จนกว่าครูทำได้ที่นั่นแล้ว เด็กจะแสดงออกอย่างไร ไม่หยุดยั้งและมีกำลังใจ ก็จะคิดจะลงมือสรวกซ์ต่อไปอีก แต่ถ้าครูไปตำหนิว่าไม่ดี หรือห้ามไม่ให้แสดงออกขยมาใจชอบ ก็จะเกิดความพึดถอยและนับวันจะยิ่งเบือทหน่วยวิชาศิลปะยิ่งขึ้น

อีกประการหนึ่งครูจะต้องทราบก็คือ พัฒนาการของเด็กในกายแสดงออกทางศิลปะ ก็ครูจะต้องทราบว่า เด็กแต่ละระดับแสดงออกต่างกัน เช่น เด็ก ป. ๑ ป. ๒ ย่อมเขียนภาพได้ไม่เหมือนจริง เด็กรูปคน ได้บ้าง แต่ยังไม่ถูกสัดส่วน แต่ก็พอมองดูรู้ว่านี่เป็นรูปคน แต่มีขาจรหรือตูดยังไม่รู้ชัด พอได้ขั้นนั้น ป. ๓ ป. ๔ แล้ว เด็กจะเขียนรูปคนเป็นชายหญิงได้ สิ่งเหล่านี้แหละเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ครูจะต้องรู้ เพื่อที่จะ ได้ดูเด็กของตน ว่าเด็กนั้นจะ ได้ตามนี้ ไหม เพื่อที่จะได้ส่งเสริมเด็ก ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

๓. ครูจะต้องสอนให้เด็กสร้างสรวกซ์ก่อนที่จะสอนหลักการเขียน เรื่องนี้จำเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นแล้วครูจะสอนให้รู้หลักการสรวกซ์ว่า สั้นผสมสั้นเป็นสี่อะไร หรือควรเขียนภาพตรงเน้นก่อนเขียนส่วนนี้ ก่อนหลังอะไรก็เท่านั้น ไม่จำเป็นเลย พอถึงชั่วโมงศิลปะ ก็ให้เด็กเล็กใช้สีตามชอบใจ สละแรงสีเอง ผสมสีเอง ต่อไปเด็กจะรู้เองว่าสี่อะไรผสมกันเป็นสี่อะไรหรือเด็กอาจจะ เขียนภาพคนโดยเขียนเท้าก่อนเขียนแล้วตัว หน้าตา มีข้างเด็ก แต่ถ้าหากเด็กบางคนเขียนภาพไม่ได้ ในเมื่อครูปรนเปรูให้เขียนภาพอะไรก็ได้ก็ตามใจชอบ ครูก็ลองถามเด็กดูว่าอยากเขียนภาพอะไร สมมติว่าเด็กอยากเขียนภาพปลาไถนามีควายช่วย แต่เด็กก็เขียนไม่ได้ ครูจะเจตนาให้เด็กหรือไม่ใช่ดังนั้น ครูจะต้องถามหรือคุยกับเด็กเกี่ยวกับเรื่องคนไถนา เช่น เคยเห็นคนไถนาไหม เคยเห็นควาย ไถม ควายรูปร่าง ค่างไร มีเขากี่เขา อะไรพวกนี้แหละ ครูพยายามถามให้ละเอียด เมื่อเด็กตอบ ได้ถ้อย

ถูกขังแล้ว (เด็กจะต้องตอบถูกเสมอเพราะ เด็ก ต้อง เคย เห็น คน โคนา เด็ก จึง
 อยากรู้อีกภาพนี้) คือ ไป ดู กับ บก เด็ก ว่า ถ้า หาก อด อด เห็น ภาพ คน โคนา
 ละก็ เธอ อย อย เพิ่ง คิด ว่า เธอ เห็น ภาพ นี้ ไม่ ได้ เธอ จะ ต้อง นึก ถึง สิ่ง ที่ จะ เห็น ภาพ ก่อน
 เสมอ เมื่อ ลอง ก็ ดู ชิว ว่า คน โคนา เขา ทำ ทาย ไร คน อย รู ปร ำ ง อย ไร
 มี ก ขา มี เมือ แล้ว เธอ ลอง เขียน ภาพ คน โคนา ดู ชิว รับ ร้อง ว่า เด็ก จะ ต้อง เขียน
 ออก มา ได้ เป็น แน่ แต่ ก็ ยัง ไม่ เหมือน น้า เพราะ เด็ก ยัง เป็น เด็ก เล็ก อย ม
 จ อย ภาพ ได้ ตาม อย

๔. การดูสิ่งต่างประหลาดมาให้เด็ก เพราะเด็กมักจะเขียนรูปจากสิ่งที่ตน
 เคยพบเห็นเท่านั้น เช่น เด็กเคยเห็นเครื่องบิน รถยนต์ เคยดูโทรทัศน์จึงมี
 เหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อครูปล่อยให้เด็กเขียนภาพตามอิสระ เด็กมักจะเขียน จาก สิ่ง
 ที่เคยเห็นเหล่านั้น ทั้งกับถ้ำกล่าววรองนักการศึกษาผู้หนึ่งว่า "เด็กจะเขียน
 รูปสิ่งต่างสว่จากสิ่งที่วางแปลไว้ไม่ได้" นี้ก็หมายถึงว่าเด็กจะเขียนรูปจากสิ่งที่
 ตนไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้จักตนเองไปให้เป็นแน่แท้ ดังนั้นครูก็จะต้องหาประสบการณ์
 ให้เด็ก ซึ่งอาจจะทำได้หลายทางด้วยกันเช่นพาเด็กไปศึกษาสถานสถานที่ เมื่อ
 กลับมาโรงเรียนแล้วก็ให้เด็กเขียนภาพจากสิ่งที่ตนไปพบเห็นมาหรือครูอาจจะหารูปภาพ
 สว่ ๆ ให้เด็กดู เพื่อยั่วให้เด็กอยากเขียน แต่ไม่ใช่ให้เด็กลอกแบบหรือครูอาจ
 จะเล่านิทานให้เด็กฟัง แล้วให้เขียนภาพตามเรื่องราวในนิทานนั้น ๆ ก็เป็นการ
 หาประสบการณ์ให้เด็กทั้งสิ้น เรื่องราวที่ประหลาดมาให้เด็กนั้นก็ก่อกรใช้อุปการณ
 การสอนนั่นเอง ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่งในเรื่องการใช้อุปการณการสอน
 ในวิชาศิลปะศึกษา

๕. การดูตัวอย่างวิชาศิลปะศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ หลักการศึกษา
 มีอยู่ว่า วิชาใด ๆ ก็องสอนให้สัมพันธ์กัน วิชาทุกวิชาย่อมนำมาสอนให้เกี่ยว
 ข้องกับวิชาศิลปะศึกษาได้ทั้งสิ้น เช่น เมื่อครูสอนประวัติศาสตร์ไปแล้ว ก็อาจจะ
 ใช้รูปที่เขียนภาพตามเรื่องราวของประวัติศาสตร์ที่เรียนมา วิชาอื่น ๆ ก็เช่นกันหรือ
 บว่าเมื่อครูกำลังสอนวิชาสุรศึกษาก็ อาจจะมีเด็กบางคนหรือหลายคนมาเองเขียน
 รูปเล่น ซึ่งเป็น ุ่ไปเกี่ยวกับเนื้อหาของวิชาสุรศึกษาที่ครูสอนอยู่ ถ้าเป็นอย่างนี้ครู

ไม่ควรดุเด็กเสียทันที ครูอาจจะพูดกับเด็กอย่างที่ว่าให้ฟังครูให้จบเสียก่อน เดียวครูจะให้เขียนรูปตามเนื้อเรื่องที่ครูสอนมา เมื่อครูสอนจบแล้วก็ให้เด็กเขียนรูปเป็นการเรียนศิลปะศึกษาไปทั่ว ดังนั้นแต่ละชั้นการสอนที่ครูได้สอนศิลปะศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ แล้ว สำหรับเรื่องนี้จะได้กล่าวต่อไป

๖. ให้มีกิจกรรมทางศิลปะศึกษามาก ๆ ไม่ใช่สอนแต่วาดเขียนอย่างเดียว เพราะเด็กอาจจะเบื่อได้ ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างละเอียดพอสมควรแล้วว่า กิจกรรมทางศิลปะศึกษามีอะไรบ้าง เช่น การระบายสีแบบต่าง ๆ การประดิษฐ์เศษวัสดุ การต่อเติมรูปภาพ การฉีกกระดาษ การตัดกระดาษ ฯลฯ ซึ่งครูอาจจะสอนสลับกันไปกับการเขียนภาพระบายสีก็ได้ สำหรับเรื่องกิจกรรมทางศิลปะศึกษาจะได้กล่าวไว้อย่างละเอียดในตอนต่อไป

พัฒนาการของเด็กในทางศิลปะ

ในการสอนศิลปะศึกษาแก่เด็กชั้นประถมศึกษาชั้นนั้น ครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องมีทักษะทางศิลปะเลยก็สามารถสอนได้และอาจจะสอนได้ดีเสียว่าครูที่มีทักษะทางศิลปะเสียอีก ถ้าหากครูผู้นั้นรู้จักพัฒนาการของเด็กในทางศิลปะดี เพราะ การ รู้จัก พัฒนา การ ของ เด็ก ในทางศิลปะนี้จะช่วยให้ครูรู้จักช่วยและสนับสนุนเด็กได้แสดงออกทางศิลปะ เมื่อครูเข้าใจแล้ว ว่าเด็กระดับต่าง ๆ ย่อมแสดงออกทางศิลปะได้เร็วแค่ไหนแล้ว ครูก็สามารถจะยอมรับนับถือผลงานของเด็กรวมทั้งการชมเชยสนับสนุนผลงานของเด็กนั้น เด็กก็จะภูมิใจต่องานของตน นี้แหละเป็นเทคนิคของครูเกี่ยวกับการสอน ฉะนั้นเรื่องพัฒนาการของเด็กในทางศิลปะนี้จึงนับว่าจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ครูผู้สอนจะต้องรู้และเข้าใจจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

พัฒนาการของเด็กในทางศิลปะนี้ก็คือ ความเจริญงอกงามในการแสดงออกทางศิลปะของเด็กนั่นเอง ซึ่งแบ่งออกได้หลายระดับด้วยกัน จะขอกล่าวตามลำดับไปดังนี้

(๑) ระดับอายุ ๒-๔ ขวบ เด็กระดับนี้เรียกว่า Scribbling Stage คือเขียนปะปะไปตามเรื่อง เด็กตามระดับอายุนี้จะเห็นได้ว่ายังไม่เข้าใจเรื่องเขียนอนุบาล เด็ก

ยังอยู่บ้าน ท่านคงจะเห็นหรือเคยสังเกตเด็กกระชั้นนี้แล้วว่า ถ้าแกมีดินสอสัก ๑ แท่ง หรือถ่านสัก ๑ ก้อน แกจะเริ่มขีดเขียนอะไรเล่น การที่เด็กขีดเขียนอะไรเล่นนี้แหละ เด็กเริ่มแสดงออกทางศิลปะแล้ว แต่เด็กอายุ ๒-๓ ขวบนั้นยังไม่บอกไม่ได้ว่าสิ่งที่แกขีดเขียนนั้นเป็นรูปอะไร เมื่อโตขึ้นอายุ ๔ ขวบ เด็กจะบอกได้ว่ารูปที่แกขีดเขียนนั้นเป็นรูปอะไร แกอาจจะบอกว่า นี่เป็นรูปแกเองหรือเป็นรูปพ่อ แม่ พี่ น้อง อย่างไรก็ตามเมื่อกำหนดแล้วจะเห็นได้ว่ารูปที่เด็กขีดเขียนนั้นไม่เป็นรูปอะไรเลย เพราะเด็กอาจจะขีดเขียนเป็นเส้นคด ๆ หรือเป็นเส้นยาว ๆ หรือเป็นรูปร่างกลมแต่ไม่กลม เป็นต้น ลักษณะการแสดงออกของเด็กนั้น เด็กอาจจะขีดเขียนไปมาคือซ้ายไปขวา หรือ ขีดจากบนลงล่าง พัฒนาการของเด็กกระชั้นนี้เป็นกรเคลื่อนไหวของร่างกายอย่าง สนุกสนานของเด็ก เด็กไม่สามารถที่จะบังคับมือตนเองได้ เช่น ไม่สามารถขีดเส้น ให้ตรงได้หรือขีดเส้นเฉียงก็ไม่ได้ ท่านลองสังเกตดูเด็กอายุก่อน ๖ เดือนก็แล้วกัน จะเห็นได้ว่าเด็กเคลื่อนไหวมือไม่ได้ เช่น เวลาจะจับตุ๊กตาก็มักจะหลุดทิ้งกำบับเลยที่เดียว แต่พอโตๆขึ้นก็เริ่มจับตุ๊กตาในนิ้วหนึ่งได้ แต่ถึงกระนั้นพออายุราว ๒ ขวบก็ยังไม่สามารถ บังคับมือของตนเองให้ขีดเส้นได้ตั้งกล่าว ถ้าท่านส่งสีให้เด็กสัก ๑ กลอง อาจจะมึ หลาย ๆ สีแล้วให้เด็กเลือกสีขีดเขียนเล่น เด็กจะไม่สนใจเจาะจง ว่าสีนั้นเป็นสีต้องเป็น สีนั้น คือไม่คำนึงว่าจะเหมือนหรือไม่ แต่เด็กส่วนมากมักจะชอบเลือกสีแดงเขียน ท่านลองทดลองดูกับเด็กของท่านหรือเด็กของใครก็ได้ ดูดูว่าเป็นอย่างไรที่บรรยายมา หรือเปล่า ถ้าหากท่านให้เด็กขีดเขียนเล่นบ่อย ๆ ไม่ห้ามไม่ตำหนิว่ารูปนั้นไม่ได้เรื่อง ไม่ดี หรือไม่ตำหนิว่ารูปที่เด็กบอกว่า เป็นรูปพ่อนั้นมองดูไม่เห็นเหมือนเลยสักนิด น่า จะเป็นใส่เดือนมากกว่า ถ้าหากท่านสนับสนุนแล้ว เด็กของท่านอาจจะเป็นศิลปินของ ชาติหรือของโลกก็ได้ใครจะรู้ เพราะคนเราจะดีหรือไม่ดีย่อมมาจากชีวิตการเป็นเด็ก ก่อนมิใช่หรือ

(๒) ระดับอายุ ๔-๗ ขวบ เด็กระดับนี้พ่อแม่ก็มักจะส่งเข้า โรงเรียน อนุบาลแล้ว บางทีเขาเรียกเด็กกระชั้นนี้ว่า Pre-schematic หรือ Manipulative หรือ Symbolic Stage คือค่อยเขียนเป็นรูปร่างเรื่องราวขึ้น ถ้าหากท่านจะจำก็ควรจำ

อายุไว้ให้แม่นักแล้วกัน เด็กกระชั้นเริ่มหาสิ่งแทน (หรือสัญลักษณ์นั่นเอง) บางทีเขาเรียกว่าเด็กพยายามที่จะวาดภาพเบื้องต้น คือขีดเขียนเส้นอะไรออกมาแล้วมักจะบอกได้ทันทีว่าเป็นรูปอะไร (ซึ่งต่อเนื่องมาจากขั้น Scribbling) การเขียนรูปเด็กจะเลือกวาดแต่ส่วนสำคัญ เช่น ถ้าเขียนรูปคนก็จะมีแต่หัว ตัว แขน ขา เท่านั้น เมื่ออายุมากขึ้นจะเริ่มใส่ส่วนละเอียดมากขึ้น เช่น อาจจะมีตา หู จมูก ปาก นิ้วมือ เพราะเด็กกระชั้นจะเปลี่ยนแปลงในการแสดงออกเรื่อย ๆ สำหรับเรื่องส่วนสำคัญของภาพที่เด็กเขียนนั้นจะไม่ได้เรียงเลย ถ้าต้องการแสดงอะไรเป็นจุดสำคัญ จะเน้นสิ่งนั้น เช่น เขียนรูปพ่อตัวโตกว่ารูปแม่ซึ่งอยู่ในภาพเดียวกัน หรือเขียนรูปตัวเองโตกว่าต้นไม้ โตกว่าบ้าน แสดงว่าเด็กมีความผูกพันกับสิ่งใดมากก็มักจะเขียนภาพนั้นเด่นโดยไม่คำนึงถึงหลักความจริงเลย ซึ่งอันนั้นถือว่าสำคัญมากที่ครูจะต้องไม่ตำหนิหรือให้เด็กแก้ไขเสียให้ถูก เพราะการทำดังนี้เป็นการสกัดกั้นเด็กมากกว่าสนับสนุน นั่นแหละถ้าหากครูไม่เสียก่อนว่าเด็กกระชั้นพร้อมแสดงออกอย่างนี้จะได้อะไรได้อะไร

ส่วนเรื่องการใช้สีนั้น เด็กจะเริ่มเห็นความสำคัญขึ้นมาแล้วรู้จักเลือกการใช้สีแต่ก็เลือกใช้ไม่เหมือนของจริงนัก เช่น เด็กอาจจะเขียนตัวคนเป็นสีแดง เขียนต้นไม้เป็นสีน้ำตาล ซึ่งแล้วแต่เด็กคนใดจะชอบใช้สีอย่างไร และอีกประการหนึ่งก็คือ เด็กจะเริ่มเขียนภาพใหม่เส้นพื้นฐาน หรือพุดง่าย ๆ ก็คือมีเส้นพื้น เช่น มีท้องฟ้าแล้วก็ต้องมีพื้นดิน มีพนาหญ้าหรือสนามหญ้า เขาเรียกเส้นพื้นฐานนี้ว่า Base Line แต่เด็กบางคนก็ไม่เขียนเส้นนี้ด้วย เราจะสามารถรู้ต่อไปอีก ก็คือถ้าเด็กคนใดเขียนเส้นพื้นฐานก็มักแสดงว่าเด็กคนนั้นมีพัฒนาการทางสังคมดี ก็จะสามารถทำงาน ร่วมกับคนอื่นได้ เพราะเด็กรู้จักคิดถึงความสัมพันธ์รอบตัวว่าตัวอยู่ร่วมกับอะไรเช่นตัวเองจะต้องยืนบนพื้นดินหรือพนาหญ้าหรืออะไรทำนองนั้น ฉะนั้นเวลาเขียนรูปคนก็ต้องยืนหรือนั่งบนพนาพื้นดิน นอกจากการแสดงออกของเด็กเรายังสามารถรู้จิตใจของเด็กได้อีกมากมายด้วยกัน เช่น ทางอารมณ์ สุนทรียภาพ การสร้างสรรค์ เป็นต้น

(๓) ระเบียบอายุ ๘-๙ ขวบ เด็กเริ่มเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาตอนต้นราว ๗-๘ แล้ว เขาเรียกเด็กกระชั้นนี้ว่า Schema หรือ Semi-Realistic Stage คือ

เขียนได้เป็นรูป ๆ ปลา ๆ เด็กเริ่มวาดเป็นรูปร่างได้มากขึ้นกว่าระดับที่ ๒ และรู้จักการใช้สีสัดส่วนให้ดีขึ้นบ้างแต่ยังไม่ดีนัก การเขียนรูปคนก็รู้จักเขียนเครื่องแต่งกายประกอบให้คงตามชน ซึ่งเด็กระดับอายุ ๔-๗ ขวบยังไม่รู้จักเขียนเครื่องแต่งกายด้วย แต่พอโตขึ้นถึงระดับประถมจะดีขึ้น นอกจากนั้นเด็กยังจะเขียนภาพคนออกมาหน้าตาเหมือนกันทุกภาพอีกด้วย เช่น เด็กคนหนึ่งเขียนหน้าคน ลักษณะอย่างไร ก็มักจะเขียนหน้าคนแบบนั้นเรื่อย ๆ เรียกได้ว่ามีลักษณะของเด็กคงตัวแล้วแต่ยังมีข้อสังเกตอีกว่าถ้าหากเด็กเขียนภาพใดก็ตามซ้ำแบบกันเรื่อย ๆ เช่น เขียนภาพท่าทางของคนทำไหเน ก็ทำไหเนเรื่อยไม่เปลี่ยนแปลงเลย หรือเขียนท่าคนด้านหน้าก็เขียนด้านหน้าเรื่อย ๆ ไม่เขียนด้านข้างเลย หรือเขียนได้แต่คนยืนท่าตรง ๆ เท่านั้นทำนองนี้เขาเรียกว่าเด็กเขียนภาพซ้ำแบบ (Stereo typed) แสดงว่าเด็กไม่มีความฉลาดขึ้นเลย แต่ถ้าเด็กเขียนแตกต่างออกไปเรื่อย ๆ แสดงว่าเด็กฉลาดขึ้น นอกจากนั้นยังมีเด็กบางคนอาจจะพัฒนาการเกินกว่าวัยด้วยการแสดงออกมาทางศิลปะ เช่น เขียนภาพดีกว่าเด็กวัยนั้นหรือเหมือนความจริงมากขึ้น ก็นับว่าเด็กผู้นั้นแสดงออกเกินความคิด ความสามารถของเด็กวัยเดียวกันจึงเป็นเด็กฉลาด แต่ถ้าวัย ๗-๘ ขวบนี้ยังเขียนภาพเป็นแบบ Scribbling อยู่ก็ ก็นับว่าเด็กไม่ฉลาดไม่ทันเพื่อน จึงเห็นได้ว่าการเรียนศิลปศึกษาของเด็กนี้ ครูสามารถรู้อะไรได้หลายอย่าง สิ่งที่สำคัญที่สุดก็ควรจะเข้าใจกันเสียใหม่ว่าเด็กที่ฉลาดสามารถเรียนศิลปศึกษาได้ดี หรือเด็กโง่มิใช่จะใช้ว่าจะเรียนศิลปศึกษาไม่ได้ดี

(๔) ระดับอายุ ๘-๑๑ ขวบ เด็กระยะนี้เรียนอยู่ราว ๆ ชั้น ป. ๓-๔ เราเรียกระดับนี้ว่า Drawing of Realism เป็นขั้นที่เด็กพยายามวาดภาพให้เหมือนของจริง จะแสดงอะไรก็พยายามทำให้เหมือนของจริงขึ้น ตามปกติเด็กก็เริ่มแยกกลุ่มออกตามเพศคือ เพศชายก็อยู่กลุ่มเพศชาย เพศหญิงก็อยู่กลุ่มเพศหญิง ทั้งสองจะเริ่มรู้จักแยกเพศตรงข้ามด้วย จึงนับว่าการเขียนภาพก็ สามารถแยกเพศได้ เด็กชายก็มักเขียนรูปผู้ชาย เด็กหญิงก็มักเขียนรูปผู้หญิง แต่ก็ไม่แน่นอนนัก ส่วนท่าทางของภาพยังแต่งกระต่างอยู่ ก็ยังไม่รู้สึกว่าจะเคลื่อนไหวเท่าไรนัก ระยะของภาพเกี่ยวกับความใกล้ ใกล้ก็แสดงออกได้บ้างแล้ว เช่น สิ่งที่อยู่ใกล้ก็เขียนรูปร่างโตกว่าสิ่งที่อยู่ไกล เป็นต้น ลักษณะการเขียนภาพของเด็กเริ่มแยกออกได้ ๒ อย่าง คือ

ก. แสดงออกตามที่เห็น (Visual Type) คือเห็นอย่างไรก็เขียนออกมาอย่างนั้น ไม่แปลกออกไป

ข. แสดงออกตามอารมณ์หรือความรู้สึกของตน (Heptic Type หรือ Expression Type) เด็กพวกนี้ต่างกับพวกแรก คือจะแสดงความรู้สึกของตนออกมาในภาพ เช่น ความรู้สึกเกี่ยวกับความสงสารหรืออารมณ์รุนแรงของตน เด็กที่มีอารมณ์รุนแรงก็มักใช้สีร้อน ๆ หรือเขียนภาพแสดงให้เห็น ภายในอย่างเขียนภาพคนทำงานในเหมืองแร่ เป็นต้น แต่เด็กบางคนก็มักเขียนภาพแสดงออกทั้ง ๒ อย่าง คือเป็นแบบผสมกันทั้ง ข้อ ก. และ ข.

(๕) ระยะเวลา ๑๑—๑๓ ขวบ เด็กระดับนี้กำลังเรียนในชั้น ป. ๕—๖ เขาเรียกว่า Pseudo-Realism หรือ Stage of Reasoning เป็นขั้นการใช้เหตุผลของเด็ก เด็กเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มสาวแล้ว เป็นครั้งแรกที่เด็กเริ่มมองเห็นผลงานสำเร็จของตนสำคัญกว่าการกระทำ เพราะเด็กเล็กกว่านี้จะสนใจการแสดงออกเท่านั้น ส่วนการกระทำจะดีหรือไม่ ไม่คำนึงถึง แต่เด็กระยะนี้จะคำนึงถึงความสำเร็จของงานของตนว่าดีหรือไม่ดี เพราะเด็กมีเหตุผลเป็นของตนเองแล้ว ฉะนั้นเด็กระยะนี้แหละถ้าทำงานออกมาไม่ดีก็ไม่อยากทำอีก เกิดความท้อถอยหรือพุดง่าย ๆ ก็คือไม่อยากจะแสดงออกอีก จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องให้กำลังใจสนับสนุนและช่วยเด็ก ถ้าหากครูทำหนักแล้ว เด็กอาจจะเกลียดวิชาศิลปะศึกษาไปชั่วชีวิตก็ได้ การสอนเด็กระดับนี้จึงยากกว่าระดับเด็กเล็ก และยิ่งโตขึ้นหรือเด็กอายุมากกว่านี้การสอนก็ยิ่งยากขึ้น ครูต้องมีทักษะทางศิลปะเท่านั้นจึงจะสอนได้ แต่ก็ต้องรู้พัฒนาการของเด็กด้วยเช่นกัน

สำหรับเด็กระดับอายุ ๑๑—๑๓ ขวบนี้ นอกจากที่กล่าวแล้วเด็กเริ่มรู้จักใช้แสงเงา เส้นหนักเบาในการเขียนภาพดีขึ้นเรื่อย ๆ พุดง่าย ๆ ก็คือเขียนเหมือนของจริงสองชั้นแต่ก็แยกเด็กออกเป็น ๒ พวกดังกล่าวในข้อ ๔ คือเด็กพวกวาดภาพจากของจริงให้เหมือนจริง กับพวกวาดจากความคิดและความรู้สึกหรืออารมณ์ สำหรับพวกแรกถ้าเขียนไม่เหมือนของจริงก็จะท้อถอย ส่วนพวกที่ ๒ ถ้าหากถูกเพื่อนหรือครูทำหนักก็จะท้อถอยเช่นกัน สำหรับเด็กอายุ ๑๓ ปีนี้อาจจะหยุดการแสดงออกได้ง่ายอย่างยิ่งและชอบเก็บตัวด้วย

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดคนจะเห็นได้แล้ว่าเด็กย่อมมีความเจริญงอกงามในการแสดงออกทางศิลปะเป็นขั้น ๆ และดีขึ้นเรื่อย ๆ การสอนของครูถ้าจำเป็นไปให้ลูกต้องตามระดับเหล่านี้แล้วจะดีย่างยิ่ง ปัญหาสำคัญก็คือเมื่อครูรู้และเข้าใจแล้วว่าเด็กระดับไหนควรแสดงออกได้แค่ไหน แล้วจะทำให้ครูเป็นผู้ยอมรับนับถือผลงานของเด็กเป็นอย่างดี การที่ครูหรือผู้ใดก็ตามจะกล่าวว่าเด็กแสดงออกอย่างไร ๆ นั้นก็จะหมดไป นอกจากเด็กที่ปัญญาความถนัดนั้นซึ่งก็มีไม่มากนัก

สิ่งที่มียุทธผลต่อพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก

เมื่อเรารู้ว่าเด็กย่อมมีพัฒนาการทางศิลปะแตกต่างกันตามระดับอายุแล้ว ก็ควรจะรู้ต่อไปถึงอิทธิพลต่อพัฒนาการทางศิลปะของเด็กด้วยว่า มีสิ่งใดบ้าง เพื่อที่ครูผู้สอนจะได้ดำเนินการสอน หรือสนองความต้องการของเด็กได้ถูกต้อง เพราะสิ่งเหล่านี้ถ้าหากครูผู้สอนไม่ดำเนินการสอนหรือสนองความต้องการของเด็กแล้ว เด็กก็จะเรียนศิลปะศึกษาไม่ได้ผลดี ผลสุดท้ายก็จะเกิดความเบื่อหน่ายได้ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสิ่งที่มียุทธผลต่อพัฒนาการทางศิลปะของเด็กมีดังนี้ คือ:-

๑. ประสบการณ์ของเด็กหรือความรู้เดิมของเด็กเอง เราจะเห็นว่าเมื่อเด็กเขียนภาพออกมาแล้ว ถ้าบอกรับเราว่าเป็นภาพ "พ่อของฉัน" ละก็แสดงว่าเด็กมีพ่อ เด็กรู้จักพ่อ เด็กเคยพูดคุยหรืออยู่กับพ่อ อะไรทำนองนั้น นั่นแหละเด็กมีประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับพ่อแล้ว หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ เด็กมีความรู้เรื่อง "พ่อ" แล้ว ถ้าหากเด็กเขียนแมว นั่นละเราจะดูแล้วไม่เหมือนแมวเลยสักนิด แต่เด็กก็บอกว่าเป็นภาพแมว ก็แสดงว่าเด็กต้องเคยเห็นแมวมาแล้วที่บ้านหรือเคยเห็นที่ไหนก็ได้ เด็กอาจจะรักแมวมาก เพราะเลี้ยงแมวอยู่ที่บ้าน เด็กก็มีประสบการณ์เกี่ยวกับแมวมาแล้วจึงเห็นได้ว่าเรื่องการเรียนรู้ศิลปะศึกษาของเด็กนั้น ถ้าหากจะขาดประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมของเด็กย่อมไม่ได้ เด็กทุกคนก็ย่อมจะมีความรู้เดิมอันนั้นทั้งนั้น จะมากน้อยย่อมแล้วแต่สิ่งแวดล้อม เด็กที่ร่ำรวยก็จะมีความรู้เดิมหรือประสบการณ์แตกต่างจากเด็กที่ยากจน ฉะนั้นครูที่สอนศิลปะศึกษาแก่เด็กก็ต้องจัดหาประสบการณ์ให้กับเด็กด้วย เด็กจึงจะเรียนศิลปะศึกษาได้ดียิ่งขึ้น ครูจะทำได้ด้วยการหารูปภาพต่าง ๆ ให้เด็ก

ดูหรือพาไปศึกษานอกสถานที่ เช่น ไปดูสวนสัตว์ ไปดูทุ่งนา ทุ่งนา ไร่สวน วัวควาย งานรื่นเริงต่าง ๆ เพื่อจะได้ให้เด็กมีประสบการณ์มากขึ้น แล้วกลับมาเขียนภาพหรือเขียนศิลปะที่โรงเรียน

๒. สถานการณ์ส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก การที่ครูจะจัดสถานการณ์ได้จะต้องจัดจากส่วนองค์ประกอบดังนี้

ก. การยอมรับนับถือการแสดงออกของเด็ก คือตัวครูนั่นเอง จะต้องเข้าใจว่าเด็กเขียนภาพให้แทนตรงตามวัยของเด็กในวัยนั้นแล้ว ฉะนั้นเมื่อครูเข้าใจ เช่นนั้นก็จะได้อยอมรับนับถือพร้อมทั้งส่งเสริมและชมเชยเด็ก เพื่อเด็กจะได้แสดงออกได้มากยิ่งขึ้น และการเรียนการสอนก็จะได้อผลดี สถานการณ์เกี่ยวกับการยอมรับนับถือของครูจึงจำเป็นยิ่งเช่นกัน

ข. เวลาในการเรียนศิลปะศึกษาของเด็ก ถ้าหากครูกำหนดเวลาตายตัวให้เด็กเรียนแล้ว ก็จะทำให้เด็กได้แสดงออกไม่เต็มที่ ฉะนั้นเวลาในการเรียนศิลปะศึกษาของเด็กจะต้องยืดหยุ่นได้ เช่น เมื่อหมดชั่วโมงศิลปะแล้วแต่เด็กยังไม่เสร็จก็ควรจะต้องเวลาให้ หรือเมื่อเรียนวิชาอื่น ๆ ก็ควรเอาวิชาศิลปะเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น ทำกิจกรรมในวิชาภาษาไทย สังคมศึกษา เป็นต้น และสิ่งสำคัญยิ่งหนึ่งก็คือควรจัดตารางสอนให้มีชั่วโมงศิลปะติดต่อกันเป็นสองสามชั่วโมง ไม่ควรอยู่ห่างกันหรือคนละวัน ส่วนการกำหนดเวลานั้นก็ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง

ค. การให้เด็กเลือกแสดงออกได้ตามความถนัด ครูควรจะมีโอกาสให้เด็กได้เรียนศิลปะตามถนัดของเด็ก ไม่ควรกำหนดตายตัวให้เด็กเรียนเหมือนกันทุกคน เพราะเด็กแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน บางคนอาจจะชอบเขียนภาพคน บางคนก็ชอบเขียนภาพสัตว์ หรือบางคนชอบระบายสี ฉีกกระดาษ บันทึอะไร เหล่านี้ล้วนแต่แตกต่างกัน ครูจะต้องเปิดโอกาสให้เด็กเลือกตามความถนัด แต่ครูก็ต้องระมัดระวังเกี่ยวกับการจะจัดโครงการเหล่านี้ให้ตี ภัยการจ้างงานให้เด็กไม่มากเกินไป เพื่อป้องกันความวุ่นวายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในชั้น

๖. สถานทที่เรียน ศิลปศึกษา ถ้าหากเป็นห้อง ศิลปะโดยเฉพาะก็ควร จะกว้างขวางพอสมควรและเป็นห้องที่ไม่มีค้ทึบ ควรจะมีภาพสวย ๆ ไว้ช่วยเด็กบ้าง ส่วนบางโรงเรียนที่ไม่มีห้องศิลปะโดยเฉพาะก็ไม่ควรใช้ห้องเรียนที่แออัดมาเรียนศิลปะ-ศึกษา เพราะเด็กจะไม่ได้เสรีพอสมควร ไม่จำเป็นต้องให้เด็กทำงานอยู่กับโต๊ะของ ตัวจะเคลื่อนย้ายก็ไม่ได้ ต้องนั่งนิ่ง ๆ อะไรทำนองนี้ นับว่าผิดอย่างยิ่ง ห้องเรียนควรเปลี่ยนแปลงเสียใหม่ เพื่อให้เด็กได้ทำงานอย่างสบาย ถ้าไม่สะดวกนักก็จะใช้สถานที่อื่น เช่น โรงอาหาร ใต้ต้นไม้ เรียนศิลปศึกษาก็ได้ เรื่องสถานที่จึงจำเป็นต่อเด็กมากเช่นกัน เพราะถ้าเด็กทำงานอย่างสบายไม่เคร่งเครียดแล้ว เด็กก็จะแสดงออกได้อย่างเต็มที่

๗. ข้อตกลงแล้วนี้เป็นสถานการณ์ที่ครูสร้างขนเพื่อให้เด็กแสดงออกทาง ศิลปะได้

๘. ตัวครู นับว่าเป็นอิทธิพลที่สำคัญยิ่งต่อเด็ก เพราะทุก ๆ ข้อที่กล่าวมาแล้ว ก็ต้องเกี่ยวกับตัวครูทั้งสิ้น ครูต้องมีส่วนจะจัดหาประสพการณ์ให้แก่เด็ก ครูต้องเป็นผู้ยอมรับนับถือการแสดงออกของเด็ก ให้กำลังใจแก่เด็ก ครูต้องจัดโครงการสอน ให้แก่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจะต้องรู้จักวิทยารวมทั้งพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก และความแตกต่างของเด็กแต่ละบุคคลด้วย ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าตัวครูผู้สอนศิลปศึกษา แก่เด็กชั้นประถมนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีทักษะทางศิลปะเท่าใด ขอแต่ให้ครูได้ปฏิบัติการ สอนให้ถูกต้องตามทีกล่าวมาแล้วก็จะได้ผลยิ่ง

ผลของการที่เด็กได้
แสดงออกทางศิลปะ
อย่างอิสระ

รูปที่ ๑

ภาพที่เด็กได้เขียนอย่างอิสระ

รูปที่ ๒

จากความคิดของเด็กเกี่ยวกับ
การเขียนภาพเรื่องราว
หนังสือที่ตนเวียน

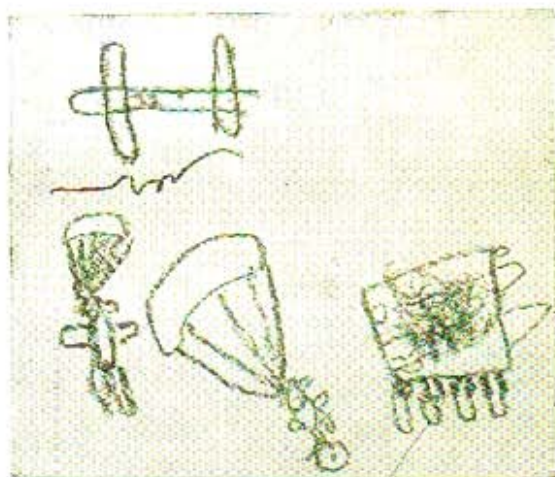
รูปที่ ๓

ภาพเขียนของเด็กวัย ๒-๔ ขวบ

รูปที่ ๓

ภาพเขียนของเด็กวัย ๔-๗ ขวบ

รูปที่ ๕

ภาพเขียนของเด็กวัย ๔-๗ ขวบ

รูปที่ ๖

ภาพเขียนของเด็ก
วัย ๗-๙ ขวบ

รูปที่ ๘

ภาพเขียนของเด็กวัย ๙-๑๑ ขวบ

รูปที่ ๙

ภาพเขียนของเด็ก
วัย ๑๑-๑๓ ขวบ

รูปที่ ๑๐